

DİLÇİLİK

fil.f.d., dos. Aytən Allahverdiyeva

ADU

aytan@ymail.com

SİYASİ İNTERNET-KOMMUNİKASİYANIN PRAQMATİK-ÜSLUBİ SƏCİYYƏSİ

Açar sözlər: *siyasi kommunikasiya, siyasi İnternet-kommunikasiya, kommunikativ funksiya, ritorik vasitələr, suqgestivlik.*

Key words: *political communication, political Internet-communication, communicative function, rhetorical means, suggestiveness.*

Ключевые слова: *политическая коммуникация, политическая Интернет-коммуникация, коммуникативная функция, риторические средства, suggestивность.*

İnformasiya texnologiyaları həyatın bütün sahələrinə olduğu kimi siyasi sferaya da ciddi sirayət etmişdir. Son illər siyasi kommunikasiyada yaranmış “şəbəkə siyasəti”, “siyasi İnternet”, “kibersiyasət”, “siyasi-İnternet kommunikasiya”, “rəqəmsal demokratiya”, “kommunikativ demokratiya”, “kiberdemokratiya”, “elektron hakimiyyət”, “elektron vətəndaşlıq” və s. yeni terminlər də bu fikri bilavasitə sübuta yetirir. Siyasi İnternet siyasi, iqtisadi, mədəni, beynəlxalq münasibətlər və s. ideologiyalar ilə bağlı olduğundan, məlumatlandırmaq, aydınlaşdırmaq, dəyərləndirmək, dünyagörüşünü formalaşdırmaq və inandırmaq gücünə malik olduğundan irəli gələrək İnternet-kommunikasiya cəməsində xüsusi yer tutur.

Siyasi İnternet olduqca geniş informasiya resurslarına malikdir və onların sayı günbəgün artır. Bu resurslar sırasına hökumət orqanları və onların nümayəndələrinin saytları, siyasi partiya və cərəyanların saytları, siyasi xadimlərin şəxsi saytları, analitik-informasiya saytları, siyasi və dövlət xadimlərinin bloqları, siyasi reklam, xəbər lentləri və KİV-lər, seçkiqabağı kampa-niya saytları və s. daxildir. Beləliklə, siyasi İnternet şəbəkəyə daxil olmaq

imkanı olan hər bir cəmiyyət üzvü ilə siyasi xadim arasında dialoqu müntəzəm şəkildə gerçəkləşdirməyə imkan verən interaktiv ünsiyyət vasitəsidir.

Bunlarla bərabər, veb-texnologiyaların siyasətə sirayət etməsi nəticəsində siyasi kommunikasiyanın kökündən dəyişdiyini zənn etmək doğru deyil. İstər xarici, istərsə də yerli müəlliflərin əsərlərində fərqli yanaşmaların şahidi oluruq. Politoloq Q.Akopova əsasən, İnternet siyasi prosesi daha keyfiyyətli səviyyəyə ucaldan yeni siyasi texnologiyadır [2]. A.Çesnakov isə "Siyasi fəaliyyətin təminat sistemi ilə yanaşı ənənəvi vasitələrlə də bağlı təsəvvürləri alt-üst edəcək inkişaf dinamikasına malik siyasi kommunikasiyanın yeni bir geniş kanalı formalaşmağa başlayır" fikrini qeyd edir [8, s.65]. Müəlliflərin böyük əksəriyyəti siyasi kommunikasiyanın əsas əlamət və xassələrinin, funksiyalarının qorunmuş olduğu fikrinə malikdir və İnternetin siyasi kommunikasiyaya yeni formalar, janrlar, şərtlər və kommunikantların yeni davranış modellərini əlavə etmiş olduğunu zənn edir: "Həmçinin ritorikanın beş qanunu hipermətn, kibermətn, verilənlər bazası və s. rəqəmsal mətnlərə əsasən yeni forma əldə edir" [1, 189]. Bunu nəzərə alaraq, İnternetin kommunikantlar arasında yeni təfəkkürün özünütəşkilini və reallıq barəsində bilikləri təmin edən koqnitiv mühit formalaşdıran unikal sosial fenomen olduğunu qeyd etmək olar.

Siyasi İnternet-kommunikasiya çoxfunksiyalı olduğundan, tipoloji baxımdan rəngarəng xassəyə malikdir. Məsələn, N.Solenikova saytların növlərini aşağıdakı kimi təsnif edir:

- məzmununa əsasən (xəbər, analitik, təşviqat, qarışıq saytlar);
- funksiyasına / yaradılma məqsədinə əsasən (seçkiqabağı, analitik, informasiya müharibəsi aləti kimi kompromat səciyyəli saytlar);
- informasiya resurslarının hədəf seçdiyi auditoriyaya əsasən (xarici, ümumdövlət, regional, lokal saytlar);
- informasiya resurslarının mənsubiyyətinə əsasən (dövlət, mediya qrupları, siyasi qruplar, biznes qrupları, fərdi saytlar) [7, 13].

Bu gün şəbəkə kommunikasiyası vasitəsilə uzun müddət təmin edilmiş siyasi tələblərin qarşılınması, siyasi ambisiyaların gerçəkləşdirilməsi, siyasi və sosial məsələlərlə bağlı şəxsi mövqeyin irəli sürülməsi kimi obyektiv gerçəklikdə, real ünsiyyətdə baş verməsi qeyri-real hesab edilən fəaliyyətlər mümkündür. Əslində, məsələ kəmiyyət (ünsiyyət çatışmazlığı) ilə deyil, ünsiyyətin keyfiyyəti ilə bağlıdır [9].

Siyasi İnternet-kommunikasiya yeni bir sahə olsa da müəyyən bir inkişaf dövrü keçmişdir. Bu dövr şərti olaraq iki mərhələdən ibarətdir:

I. İnformasiya mərhələsinin əsas mahiyyəti informasiyanın siyasi informasiya şəbəkəsinə nüfuz etməsi və orada saxlanmasıdır. Buna, ilk növbədə, xəbər lentləri, elektron KİV-lər, siyasi partiya və ictimai təşkilatların, ayrıca siyasi liderlərin saytları, eləcə də analitik və tədqiqatçı təşkilatların elektron nəşrləri aiddir.

II. Siyasi mediatizasiya ikinci mərhələdir - İnternetdən siyasi, eləcə də piar-texnologiya aləti kimi istifadəni nəzərdə tutulur.

Burada vacib məqam ondan ibarətdir ki, əsas vəzifəsi müəyyən auditoriyaya məqsədyönlü təsir etməkdən ibarət olan siyasi kommunikasiya buna tam nail olmaq üçün İnternet vasitəsilə müxtəlif linqvistik və ritorik vasitələrdən istifadə edir. Bu vasitələr insan psixologiyasının bütün struktur komponentlərini – intellekti, emosiyaları, davranış motivlərini təsirə məruz qoyur. İnsanın obyektiv gerçəklərə münasibətini ifadə edən emosional halların və gərginliklərin təzahürünü stimullaşdıran emosional komponent isə ilk növbədə hədəfə düşür.

Digər KİV-lərlə müqayisədə siyasi İnternet-kommunikasiyanın geniş forma və metodları birliyindən ibarət olan bütün vasitələr İnternet-auditoriyanın təfəkkürünə və davranışlarına daha dinamik təsir etmək məqsədi daşıyır. Ənənəvi KİV-lərin öz işini monoloji informasiya rejimində - birtərəfli kommunikasiya şəklində qurması qeyd edilən fikri sübuta yetirmək üçün əsaslı arqumentdir. Çoxtərəfli kommunikasiya imkanları məhz kompyuter texnologiyaları sayəsində artdı. Şəbəkəyə daxil olmaq imkanı olan hər bir şəxsin informasiyanı həm qəbul edən, həm də göndərən tərəf rolunda çıxış edə bilməsi faktı kommunikaantların bir-birinə və siyasi strukturlara virtual təsir göstərməyi gerçəkləşdirməsinə imkan verir. Nəticə etibarilə, kommunikasiya prosesi daha fəal və qarşılıqlı təsir şəraitində həyata keçir – həm adresant, həm də adresat fəal iştirakçı kimi prosesin inkişafına təsir etmək imkanına malik olur. Bununla, dövlət strukturlarında mövcud iyerarxiya müəyyən dərəcədə aradan qalxır və vətəndaşların institusional vasitəçilərdən, dövlət orqanlarından və partiyalardan asılılığı minimuma enir, hətta onlara təsir etmək imkanı yaranır. Seçkilərdə səsvermə prosesinə nəzarət zamanı, forumlarda iştirak edərkən, saytlarda yerləşdirilən anket sorğularına cavab verərkən, siyasi güclərin nümayəndələri ilə elektron yazışmalar zamanı və s. qeyd edilən üstünlüklərin şahidi oluruq.

Siyasi İnternet-kommunikasiyanın qeyd edilən funksiyaları (informasiyanın yayılması və saxlanması, reklam, piar, sosial-siyasi problemlərin həlli ilə bağlı diskussiya və müzakirə aparmaq təşəbbüsləri, nitq aktının təşkili) universal səciyyəyə malikdir. Ümumiyyətlə, siyasi kommunikasiyanın funksiyalarını ənənəvi dil funksiyaları fonunda nəzərdən keçirdikdə onların

bir-biri ilə korrelyasion asılılığa malik olduğunun şahidi olur. Beləliklə, inandırma ehtiva edən kommunikativ funksiya siyasi İnternet-kommunikasiya üçün ən vacib funksiya olaraq qalır. Bundan başqa, qeyd edilən kommunikasiya koqnitiv (İnternet obyektiv gerçəkliyin dərkə mühitidir), informativ (informasiyanın saxlanması və toplanması mühitidir), mədəni-tərbiyəvi (informasiya mədəniyyəti formalaşdırın mühitidir), estetik (bədi yaradıcı potensialı reallaşdırın mühitidir) və ekspressiv (danışanın obyektiv gerçəklikdəki predmet və hadisələrə münasibətini təqdim edən mühitidir) funksiyalar daşıyır.

Siyasi İnternet-kommunikasiyanın vacib xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, İnternet “şəxsi məqsədlərə nail olmaq üçün dil vasitəsilə persuaziv təsir – inandırma, arqumentasiya, təbliğat mühitidir” [3, 29]. İctimai rəyin formalaşmasına məqsədyönlü şəkildə təsir edən suqgestivlik (təlqinedicilik) siyasi İnternetin əsas funksiyalarından biridir. Bu təsirin çoxtəmayüllü olması, eyni zamanda bu funksiyanın invariant səciyyə daşmasına dəlalət edir. N.Solenikova variantları bu şəkildə sıralayır: “siyasi-inteqrativ, siyasi mobilizasiya, siyasi sosiallaşma, siyasi reklam, siyasi marketinq, manipulyasiya və nəzarət funksiyaları” [7, 12].

Fərqli ixtisaslar üzrə elm adamları İnternet-texnologiyaların siyasi kommunikasiya fonunda üstünlüklərini vurğulayır. M.Verşininin təqdim etdiyi siyahı daha genişdir:

- siyasi struktur nümayəndələri ilə vətəndaşlar arasında geniş əlaqələr;
- vətəndaşların İnternet vasitəsilə İnternetdən kənar siyasi fəaliyyətə cəlb edilməsinə yönəlmiş fəallıq və motivasiya;
- vətəndaşların müxtəlif sahələrə aid biliklərinin səfərbər olunması nəticəsində siyasi qərarların praktik əhəmiyyətinin artması;
- siyasi kampaniyalarda qarşılıqlı təsir imkanları;
- rəsmi sənədlər və mövcud qanunverici təşəbbüs və təkliflər barəsində informasiyanın jurnalistlər üçün eyni zamanda əlyətən olması;
- partiyanın daxili təşkilinin və üzvlərin qarşılıqlı təsirinin gücləndirilməsi [6].

Bu məsələ ilə bağlı fikirləri ümumiləşdirsək, siyasi fəaliyyətin siyasi İnternet-kommunikasiyada adresant qismində çıxış edən siyasi kommunikanlardan (dövlət orqanları, siyasi partiyalar və ictimai-siyasi birliklər, siyasi liderlər, KİV-lər, analitik-informasiya və xəbər agentlikləri) asılı olan bilavasitə məqsədlərinin müəyyənləşdiridiyi məlum olur. İnternet bu məqsədlərin həyata keçirilməsi üçün geniş imkanlar təqdim edir.

Siyasi İnternet-kommunikasiya ilə bağlı araşdırılan məsələlərdən biri də onun növlərinin fərqləndirilməsidir və məsələ ilə bağlı fikirlər müxtəlif-

dir. E.Afanasenko siyasi diskursun ayrıldığı üç növü əsas götürərək, siyasi kommunikasiyanın da eyni növlərə malik olduğu fikrini irəli sürür:

- ritual (inteqrasiya səciyyəli);
- istiqamətləndirici (informasiya-təsviri səciyyəli);
- aqonal (debatlar, şüarlar) [4, 9].

Zənnimizcə, siyasi İnternet-kommunikasiyanın koqnitiv-praqmatik təmayülü daha geniş olduğu üçün siyasi diskursun bu və ya digər məqsədinin prioritet olmasından asılı olaraq bu təsnifata informasiya, analitik, reklam, təbliğat və təşviqat növlərini də əlavə etmək olar.

Siyasi diskursun, eyni zamanda siyasi İnternet-kommunikasiyaya aid edilə biləcək növlərinin daha ətraflı təsnifatı E.Şeyqal tərəfindən irəli sürülmüşdür. Müəllifin əsaslandığı meyarlar aşağıdakılardan ibarətdir:

- maksimal qeyri-formal (ailədə, dostlarla siyasət haqqında danışıqlar) ünsiyyətdən tutmuş maksimal (beynəlxalq danışıqlar, dövlət başçılarının rəsmi görüşləri) institusionallığa qədər institusionallıq və rəsmilik;

- subyektiv adresat münasibətləri – ictimai-institusional kommunikasiya, institutlar və vətəndaşlar arasında kommunikasiya, institutlarda müvəkkillərarası kommunikasiya;

- siyasi sosiolektlərin (sosial dialektlərin) variantları;

- lokal hadisələr – seçkilər, andiçmə mərasimləri, qurultaylar, vətənpərvər bayramlarla bağlı mərasimlər, deputatların seçicilərlə görüşləri, parlament dinləmələri, mitinqlər, referendumlar və s.;

- siyasi diskurs sahəsində bu və ya digər janrın əhəmiyyət dərəcəsi – parlament debatları, siyasətçinin ictimai çıxışları, şüarlar, dekretlər (ali hökumət orqanının qərarı), konstitusiya, partiya proqramları, memuarlar, oxucu məktubları, qrafiti, karikatura və s.;

- əsas niyyətin xarakteri – ritual, epideiktik, aqonal [10, 255].

Polifunksional səciyyəyə malik olduğu üçün siyasi kommunikasiyada praktik olaraq “saf” niyyətə rast gəlmək mümkün deyil. Məsələn, siyasi reklam qeyri-informativ olmasa da, burada yer alan informasiya adresatın özünüdəqdimatına yönəlmiş aparıcı kommunikativ məqsədə tabedir. Bəzən bu məqsədlər arasındakı qarşılıqlı əlaqə o qədər sıx olur ki, kommunikasiya növünün fərqləndirilməsində çətinlik yaranır və ayrı-ayrı müəlliflər arasında məsələ ilə bağlı fikir müxtəlifliyi təzahür edir.

Qeyd edilənlərə əsasən belə nəticə hasil etmək olar ki, siyasi İnternet-kommunikasiyanın iki inkişaf istiqaməti mövcuddur:

1) obyektivləşdirmə imkanlarının genişləndirilməsi məqsədilə siyasi kommunikasiyanın ənənəvi formalarından müəyyən funksiyaların köçürülməsi və yaxud təkrarlanması;

2) siyasi kommunikasiyanın yeni müstəqil funksiyalara və onları gerçəkləşdirmək imkanlarına malik paralel və yaxud yeni şəbəkə formalarının yaradılması.

Müasir şəbəkələrdə təqdim edilən yeni İnternet-kommunikasiya formalarını qarşıya qoyulan məqsəddən asılı olaraq iki sinfə ayırmaq olar:

1. İnformasiya: xəbər lenti, analitik-xəbər saytları, dövlət və qanunvericilik saytları, inzibati- dövlət proqramları və sənədlər, bülletenlər.

2. İnteraktiv: elektron poçt vasitəsilə təqdim edilən müxtəlif forumlar, konferensiyalar, çatlar, internet-sorğular, onlayn səsvermələr və s.

İnteraktiv forma müəyyən siyasi hadisə və yaxud məsələ ilə bağlı ictimai rəyi aşkar etmək, eləcə də siyasi təbliğat və təşviqat aparmaq üçün real zaman rejimində geniş auditoriya ilə operativ informasiya mübadiləsini gerçəkləşdirir. Bir daha qeyd etmək gərəkdir ki, informasiya forması interaktivlikdən xali deyil. İlk növbədə, bu təsnifat informasiya formalarının informasiyanın saxlanması və ötürülməsinə əsaslanır, interaktiv formanın isə adresatla əks əlaqə təmayülünə malik olduğunu nümayiş etdirir. Son zamanlar müasir şəbəkədə siyasi İnternet-kommunikasiyanın meydana çıxmış yeni forması özündə hər iki məqsədi ehtiva etdiyi üçün interaktiv-informasiya, forma hesab edilə bilər və siyasi İnternet istifadəçiləri arasında geniş vüsət əldə etmiş siyasi partiyaların və onların nümayəndələrinin şəxsi saytlarından, sosial şəbəkə/bloq/şəbəkə gündəliklərindən ibarətdir.

Beləliklə, siyasi İnternet müasir informasiya məkanının ayrılmaz hissəsidir və siyasi proses iştirakçılarının kompyuter resursları, proqramları və texnologiyaları vasitəsilə siyasi-informasiya və siyasi-kommunikasiya tələbatını ödəmək məqsədi daşıyır. Siyasi təmayüllü informasiya-kommunikasiya resursları ehtiva edən qlobal sosial-elektron şəbəkələrin vacib səciyyəsi "bu və ya digər ideyanın təbliğinə meylədən, ölkə vətəndaşlarına emosional təsir və onları siyasi fəaliyyətə təhrik etməkdən, ictimai razılığa nail olmaqdan, sosial-siyasi qərarları cəmiyyətdə çoxluğun mövqeyi nəzərə alınmaqla qəbul etməkdən ibarətdir" [5, 90].

Ümumiyyətlə, İnternet-kommunikasiya məkanında gedən proseslər mürəkkəb səciyyə daşıyır: kommunikanın əhatəsinin genişlənməsi tərkib hissəsini dekodlaşdıran tərəflərin dialoqundan - "adresant-adresat", "adresat-adresant", "adresant-adresatlar"dan ibarət olan poliloji situasiyanın yaranmasına səbəb olur. Bu prosesin nəticəsində ya vahid bir sosio-mədəni məkan formalaşır, ya da diqqət bir obyektə, onunla bağlı müzakirələrə cəmi-

lənir ki, bu da informasiya axınının ümumi qəbulu təəssüratını yaradır və şəbəkə vasitəsilə global informasiya mühiti formalaşdırır. Belə bir kommunikasiya formasının əsasını solumun bir hissəsi kimi insanın əsas tələbatları olan ünsiyyət və özünüifadə təşkil edir.

Beləliklə, siyasi İnterneti siyasi münasibətlər fonunda əks-əlaqə prinsipi əsasında yaranmış yeni elektron-kompyuter mühiti kimi dəyərləndirmək olar. Əks-əlaqə prinsipi əsasında, ilk növbədə, siyasi informasiyanın, kommunikasiyanın operativ və müxtəlifistiqamətli axını üçün virtual məkan yaranır, daha sonra isə lingvistik və ekstralingvistik müasir siyasi təsir və etimadın qazanılması, ictimai dəstək, siyasi fəaliyyət, siyasi mübarizə texnologiyaları və resursları formalaşır. Bu iyerarxiya aktual siyasi kommunikasiyanın xarakterinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir edir. Nəticədə siyasi diskursun dil, siyasi kommunikasiyanın isə üslub səviyyəsi yüksəlir.

Qeyd edilənlər bir daha bu yeni fenomenin təfərrüatlı və hərtərəfli tədqiqinə zərurət olduğunu göstərir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Zeynalova S.S., Allahverdiyeva A.M. Introduction to Rhetoric. – Baku: Murtarjim, 2017. – 240 p.
2. Акопов Г.Л. Глобальные проблемы и опасности сетевой политики. – Ростов-на-Дону: ООО «Ростиздат», 2004. – 128 с.
3. Асмус Н.Г. Лингвистические особенности виртуального коммуникативного пространства / дис. ... канд.филол.наук) / – Челябинск, 2005. – 266 с.
4. Афанасенко Е.В. Семантический повтор в политическом дискурсе (на материале русского и английского языков): / автореф.дис. ... канд. Филол. наук). Саратов, 2006. – 20 с.
5. Будаев Э.В., Чудинов А.П. Основные этапы развития и направления политической лингвистики // - Ставрополь: Язык.Текст. Дискурс. 2007. Выпуск 5, с. 89-99.
6. Вершинин М.С. Политическая коммуникация в информационном обществе: перспективные направления исследований // – СПбГПУ: Актуальные проблемы теории коммуникации. Сборник научных трудов. 2004, с. 98-107.
7. Соленикова Н.В. Политический интернет в российских избирательных кампаниях: тенденции и проблемы развития: / автореф.дис. ... канд.полит.наук) – УФА, 2007. – 24 с.
8. Чеснаков А.А. Ресурсы Интернет и российские политические технологии: состояние и перспективы развития // Москва: Вестник МГУ. Серия 18. Социология и политология. 1999. № 4. с.65-71.

9. Шабшин И.И. О психологических особенностях общения в интернете // Консультативная психология и психотерапия. 2005. Том. 13, № 1. URL: [zhurnal.lib.ru › shabshin_i_i › internet](http://zhurnal.lib.ru/shabshin_i_i/internet)
10. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса. – Волгоград: Перемен, 2000. – 368 с.

Aytan Allahverdiyeva

Summary

Pragmatic-stylistic features of political Internet-communication

The paper aims at characterizing pragmatic and stylistic features of a new trend in Linguistics – political Internet-communication. Here, the typology, the means of the forms and the methods of polifunctional Internet communication are dealt with. It is mentioned that owing to computer technologies, means of multilateral communication have risen and sped up the process of growth of political Internet-communication. Sometimes the ties between the communicative objectives are so close that it is difficult to distinguish one type from another. Based on the inverse relationship principle, a modern political linguistic and extralinguistic sphere of influence - a virtual space for durable and multidirectional flow of political information and communication is shaped which advances stylistic characteristics of political discourse, as well as political communication.

Айтан Аллахвердиева

Резюме

Прагматически-стилистические особенности политической интернет-коммуникации

Целью статьи является характеристика прагматических и стилистических особенностей нового направления в лингвистике - политической интернет-коммуникации. Здесь также рассматриваются типология, средства форм и методов полифункциональной Интернет-коммуникации. Отмечается, что благодаря компьютерным технологиям, средства многосторонней коммуникации возросли и ускорили процесс развития политической Интернет-коммуникации. Иногда связи между коммуникативными целями настолько близки, что трудно отличить один тип от другого. На основе принципа обратной связи формируется современная политическая лингвистическая и экстралингвистическая сфера влияния - виртуальное пространство для прочного и разнонаправленного потока политической информации и коммуникации, которое продвигает стилистические характеристики политического дискурса, а также политического общения.

Rəyçi: fil.f.d.S.Məmmədova